

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Богдана Хмельницького

Філологічний факультет

Кафедра української і зарубіжної літератури

ЯК ПИСАТИ КУРСОВУ РОБОТУ З ЛІТЕРАТУРИ

Мелітополь – 2019

УДК 378.091.322:82(075.8)

Я 44

Рецензенти:

І. Я. Глазкова, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету.

О. В. Даниліна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету.

О. М. Максимець, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри суспільно-гуманітарних наук Таврійського державного агротехнологічного університету імені Д. Моторного.

Я 44   **Як писати курсову роботу з літератури** : навчальний посібник / уклад. : Атрошенко Г. І., Акулова Н. Ю. – Вид. 2-е, випр. і доп. – Мелітополь : ФОП Однорог Т. В., 2019. – 96 с.

ISBN 978-617-7566-83-9

Навчальний посібник «Як писати курсову роботу з літератури» підготовлено на кафедрі української і зарубіжної літератури Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Видання розраховане на студентів бакалаврату денної і заочної форм навчання спеціальностей 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), 035.01 Філологія. Українська мова і література, які пишуть курсові роботи з історії української літератури від давньої до сучасної.

Рекомендовано Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 14 від 28 травня 2019 р.)

ISBN 978-617-7566-83-9

© Атрошенко Г. І., 2019

© Акулова Н. Ю., 2019

ЗМІСТ

Передмова.....	5
Види письмових робіт наукового стилю.....	8
Курсова робота як організаційна форма навчального процесу в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького.....	16
Курсова робота як наукове дослідження.....	21
Структура курсової роботи.....	27
Етапи виконання курсової роботи.....	28
Оформлення наукової роботи.....	45
Приклади бібліографічного опису.....	52
Загальна схема процесу збору та аналізу наукової інформації.....	64
Контрольна схема самоперевірки виконаної курсової роботи.....	76

Критерії оцінювання курсової роботи.....	79
Вимоги до захисту курсових робіт.....	82
Список використаних джерел.....	84
Додатки.....	88

ПЕРЕДМОВА

Курсова робота – це одна із форм самостійної навчально-дослідницької роботи, складник наскрізної практичної підготовки фахівця-філолога.

Виконання курсової роботи з літератури здійснюється у межах змісту конкретної навчальної дисципліни (історії української літератури, фольклору, теорії літератури, методики вивчення української літератури). Від інших видів навчальної діяльності курсова робота відрізняється дослідницьким характером і потребує від студента володіння як науковими знаннями, так і методикою дослідницько-експериментальної роботи. Наявність таких знань і вмій є одним із показників фахової компетентності філолога та передумовою успішної реалізації ним професійних функцій.

Виконання курсової роботи з української літератури передбачено навчальним планом для студентів бакалаврату денної і заочної форм навчання спеціальностей 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), 035.01 Філологія. Українська мова і література у III–IV і VII–VIII семестрах після вивчення цілої низки навчальних дисциплін, які закладають науково-теоретичний та методичний фундамент для виконання курсової роботи як різновиду науково-педагогічного дослідження.

Курсова робота виконується з дисциплін, передбачених навчальним планом, і є обов'язковою для всіх студентів другого/третього та четвертого курсів.

Виконання курсової роботи має сприяти закріпленню та подальшому розвитку умінь студентів як майбутніх фахівців застосовувати теоретичні знання при аналізі літературознавчих, методичних проблем, проводити наукові дослідження та використовувати дослідницькі методи у практичній роботі, передбачає формування таких *компетентностей*:

1) *інтегральної* (здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі філологічної освіти або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів мовознавчої та літературознавчої, а також педагогічної наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов);

2) *загальних* (здатність усвідомлено засвоювати знання з дисциплін, передбачених навчальним планом – самостійно і під керівництвом викладача; здатність застосовувати отримані знання у практичній роботі; здатність проводити наукову діяльність у галузі філології та педагогіки; здатність до письмової й усної комунікації державною мовою; здатність володіти комп'ютером на рівні користувача, виявляти елементарні навички медіа грамотності; здатність проведення досліджень на відповідному рівні; здатність дотримуватись етичних принципів);

3) *фахових* (здатність володіти методологічними і теоретичними основами філологічних наук, методик навчання української мови і літератури, базовими знаннями з української мови, теорії та історії української літератури, методик викладання української мови і літератури; здатність знаходити, використовувати навчальну й наукову інформацію, у тому числі й іншомовну, в галузі філології та методики викладання на паперових та електронних носіях; здатність розуміти природу художньої літератури як виду мистецтва, закономірності літературного процесу, функції художньої літератури, зміст і форму художнього твору, найзагальніші принципи та шляхи дослідження як літературного твору, так і літературного процесу).

Укладачі цього навчального посібника мають на меті надати науково-методичну допомогу студентам – майбутнім філологам у підготовці курсової роботи, а саме: роз'яснити завдання та вимоги до цього виду роботи, надати поради щодо її виконання, оформлення та захисту, подати загальну схему процесу збору та аналізу наукової інформації, контрольну схему самоперевірки виконаної курсової роботи.

ВИДИ ПИСЬМОВИХ РОБІТ НАУКОВОГО СТИЛЮ

У закладах вищої освіти студенти виконують різноманітні види письмових робіт наукового характеру – реферати, курсові та дипломні роботи, наукові статті, рецензії тощо.

Реферат – одна з поширених форм наукової роботи, над якою доводиться працювати і учням, і студентам, і викладачам, і серйозним ученим. Будь-яка праця науково-дослідницького характеру може включати реферативну частину, яка містить критичний огляд наукової літератури, виклад змісту концепцій та їх аналіз тощо. Така реферативна частина обов'язково є і в курсових, і в дипломних роботах. Головна вимога до неї – не вдаватись до плагіату, тобто не видавати чийсь думки, міркування, висновки за свої. Тому в реферативних частинах роботи слід зазначати авторів концепцій, робити точні посилання тощо.

Реферат може існувати і як окрема робота, що являє собою стислий виклад книги чи іншого першоджерела з метою фіксування інформації. Реферати наукових праць, зокрема, праць іноземними мовами публікуються в спеціальних реферативних журналах. Поява таких робіт в

умовах зростання потоку інформації викликана потребою скоротити час на пошуки необхідної літератури. Реферат допомагає скласти загальне уявлення про книгу і вирішити, чи треба її детально вивчати. Такий реферат не має на меті переконати читача у достовірності результатів, а отже, й не передбачає розгорнутих обґрунтувань, доказів, обговорення концепцій тощо. Реферат як вторинний виклад інформації не можна вважати заміною першоджерела, він лише дозволяє читачеві ознайомитися з новою літературою.

Курсова робота є закінченим науковим дослідженням, яке, на відміну від реферату, відзначається самостійністю і містить елемент наукової новизни. Крім ознайомлення з науковою літературою, курсова робота передбачає збір матеріалу для дослідження, спостереження над ним, обробку результатів спостережень, їх опис, виявлення певних зв'язків між предметами чи явищами, пояснення цих зв'язків.

У курсовій роботі досліджують окрему вузьку проблему, яка не одержала повного висвітлення в науковій літературі або була досліджена на іншому матеріалі.

Недостатня вивченість проблеми і забезпечує її актуальність, а також надає студентові можливість самостійного пошуку.

Під час виконання курсової роботи студент повинен вивчити наукову літературу, розглянути та оцінити наукові концепції, визначити своє ставлення до них. Це дозволить знайти оптимальні шляхи розв'язання проблеми та

напрямки аналізу досліджуваного матеріалу. Такий аналіз є дуже важливою частиною роботи і складає основний її зміст.

Студент порівнює одиниці матеріалу, знаходить спільне та відмінне в їх будові, ознаках чи функціонуванні. Це дає змогу систематизувати матеріал, виявити певні закономірності, зробити висновки.

Дипломна робота – самостійно виконане наукове дослідження, яке відзначається науковою новизною і має практичне значення (це форма державної атестації випускників, що виконується на завершальному етапі навчання і є своєрідним підсумком оволодіння ключовими компетентностями в галузі, служить критерієм оцінки рівня підготовки відповідно до вимог Державного освітнього стандарту).

Тема дипломної роботи повинна бути актуальною й відповідати сучасному стану вивченості тієї чи іншої проблеми, а також відкривати для студента можливості самостійного наукового пошуку.

Дипломна робота виконується під керівництвом кваліфікованого викладача, який консультує студента, допомагає скласти план роботи, орієнтує студента в наукових концепціях, напрямках та методиці дослідження.

Основні результати навчання, яких має досягти студент при виконанні дипломної роботи:

- знання основних напрямків розвитку філологічної науки, методів філологічних досліджень;

- глибокі знання в галузі інформатики й сучасних інформаційних технологій в освіті й науці;
- володіння формами й методами наукового пізнання, вміння аналізувати сучасні соціальні та етичні проблеми, наукові школи, напрямки, концепції, джерела гуманітарного знання;
- вміння застосовувати отримані знання при вирішенні науково-методичних завдань;
- уміння орієнтуватися в провідних ідеях більшості вітчизняних і зарубіжних лінгвістів та літературознавців;
- глибоке засвоєння теоретичних положень про методи дослідження мови й літератури, набуття сталих навичок творчо й цілеспрямовано використовувати їх у комплексному лінгвістичному аналізі мовних фактів чи літературознавчому аналізі художніх текстів.

Дипломна робота повинна:

- свідчити про те, що студент набув відповідних компетентностей за обраною спеціальністю протягом періоду навчання;
- містити результати проведених практичних досліджень та їх теоретичне обґрунтування;
- узагальнювати отримані результати проведених досліджень і формулювати аргументовані висновки.

Наукова стаття – це найбільш поширений жанр наукового стилю мовлення. Вона являє собою порівняно невелику за обсягом письмову роботу (6–12 сторінок машинопису), у якій розглядається, як правило, одна наукова проблема.

Наукова стаття – це обов’язково оригінальне дослідження, яке містить нову інформацію щодо зазначеної проблеми. Це може бути аналіз ще ніде не описаного матеріалу, розгляд відомого матеріалу в іншому аспекті або міркування автора щодо тих чи інших питань науки.

Наукова стаття може містити невелику реферативну частину, якщо йдеться про стан вивчення проблеми.

Статті до редколегії наукових збірників повинні подаватися відповідно до вимог п. 3 Постанови Президії ВАК України «Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України» від 15.01.2003 р. №7-05/1.

Стаття обов’язково повинна містити структурні елементи:

- постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок з важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
- формулювання мети статті;
- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

- висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку.

Перелік використаних літературних джерел наводиться в кінці статті в порядку появи відповідних посилань. При оформленні списку літератури слід дотримуватися вимог, які розроблені в 2015 році Національним стандартом України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Матеріали наукового дослідження можуть бути покладені в основу *наукової доповіді*, яка може бути прочитана на будь-якому зібранні фахівців – науковій конференції, симпозіумі, семінарі тощо.

Текст наукової доповіді – це особливий жанр писемного мовлення. Специфіка його обумовлена тим, що доповідь – це різновид усного мовлення, отже, складаючи текст, треба враховувати, що сприймання на слух має свої особливості. Текст повинен чітко розподілятися на частини, що відбивають логіку міркування. Речення мають бути прозорі за будовою – прості або складні з невеликою кількістю частин (не більше 2–3 одиниць). Краще не зловживати дієприслівниковими та дієприкметниковими зворотами. Без зайвої потреби не варто загромождувати речення однорідними членами.

У текст наукової доповіді, як правило, не включають громіздкі переліки позицій, оскільки слухачеві досить важко втримати їх у пам'яті. Складаючи текст доповіді, слід також продумати, які засоби активізації аудиторії та підтримання контакту з нею можна використати.

Окремим різновидом письмових робіт є *тези наукової доповіді*.

Поширеною є практика, коли до наукової конференції готують наукову доповідь, а публікуються лише тези цієї доповіді. Отже, *тези* – це не тільки спосіб опрацювання книги, а й особливий жанр наукового твору.

Складаючи тези доповіді, слід визначити найважливіші її положення, висновки, результати дослідження. Беручи до уваги невеликий обсяг тез, ці положення мають бути сформульовані стисло, чітко, і водночас вони повинні якомога повніше віддзеркалювати зміст.

Тези можуть мати загальноприйнятну композицію – вступ, головну частину, висновок, а також можуть бути складені як перелік основних положень. У тезах здебільшого відсутній ілюстративний матеріал, цифрові дані, таблиці, цитування тощо.

Між окремими положеннями не обов'язкові текстові переходи, елементи міжфразового зв'язку, але ці положення повинні відбивати логіку дослідження, хід міркувань автора. Така вимога зумовлена тим, що головна

мета, з якою публікуються тези, – ще до прочитання наукової доповіді в загальному вигляді ознайомити слухачів із авторською концепцією чи особливостями дослідження. Тому тези доповідей, як правило, готують і видають до початку наукової конференції.

У науковій та навчальній роботі досить часто виникає потреба написати **рецензію**.

Рецензія – це відгук, критична оцінка того чи іншого різновиду творчої роботи: наукової праці, художнього твору, вистави, кінофільму тощо.

Рецензії доводиться писати науковцям, студентам, критикам, фахівцям із будь-якої галузі науки чи виробництва, у тому числі й учителям. Учителі пишуть відгуки на підручники, методичні розробки уроків чи позакласних заходів, методичні статті, вистави та кінофільми з педагогічно-виховної тематики тощо. Звичайно, за рецензування повинен братися лише той, хто достатньо глибоко обізнаний із проблематикою рецензованого твору і спроможний дати йому об'єктивну оцінку.

КУРСОВА РОБОТА ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНА ФОРМА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В МЕЛІТОПОЛЬСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Згідно з **Положенням** про організацію навчального процесу в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького, однією із форм навчального процесу є **курсіві роботи**.

Курсова робота з навчальної дисципліни – це вид самостійної навчально-наукової роботи з елементами дослідження, що виконується студентом упродовж встановленого терміну в одному семестрі відповідно до завдань, на основі набутих із цієї та суміжних дисциплін знань та вмінь.

Курсова робота є обов'язковою частиною навчального плану.

Курсова робота виконується з **метою**:

- закріплення, поглиблення та узагальнення теоретичних знань та практичних навичок, отриманих студентом у даній галузі;
- систематизації та узагальнення навчального матеріалу;

- формування дослідницьких умінь у процесі самостійної роботи над конкретною темою (проблемою).

Тематика курсових робіт повинна відповідати завданням навчальної дисципліни і тісно пов'язуватися з практичними потребами конкретного фаху.

Тематика курсових робіт визначається на початку навчального року кафедрою і затверджується на її засіданні. Розподіл обсягу курсових робіт між кафедрами регламентується деканатами факультетів.

Мета, завдання та порядок виконання курсової роботи, зміст та обсяг його окремих частин, характер вихідних даних, а також інші вимоги наводяться у методичних вказівках, які розробляються кафедрами, що ведуть курсове проектування і затверджуються навчально-методичними комісіями факультетів.

Кількість курсових робіт не повинна перевищувати однієї на навчальний рік (як правило у другому півріччі).

Студентам надається право вибору теми курсової роботи із затвердженої тематики. Крім того, студент може сам запропонувати тему, якщо вона пов'язана з предметом відповідної навчальної дисципліни.

Закріплення за студентами тем курсових робіт реєструється кафедрами у «Журналі обліку курсових робіт» (із зазначенням дати) протягом перших двох тижнів від початку семестру на підставі їхніх письмових заяв, узгоджених із науковим керівником.

Керівництво курсовими роботами здійснюється найбільш кваліфікованими викладачами. Відповідно до теми курсової роботи науковий керівник затверджує план роботи, визначає студентові завдання підбору матеріалів, надає науково-методичну допомогу в написанні роботи, визначає термін завершення курсової роботи.

Виконана курсова робота здається на кафедру (у визначені деканатом терміни), про що робиться відповідний запис у журналі реєстрації курсових робіт, після чого вона передається керівнику курсової роботи.

Рецензування курсової роботи здійснює науковий керівник, після чого вона виноситься на захист.

Захист курсової роботи проводиться привселюдно перед комісією у складі трьох викладачів кафедри, у тому числі й керівника курсової роботи.

Порядок захисту курсових робіт:

- доповідь автора (5–7 хвилин), у якій він знайомить слухачів з проведеним дослідженням, розкриває науковий апарат дослідження, стисло дає його теоретичну та практичну частину, робить висновки;
- відповідь автора на запитання членів комісії та присутніх на захисті студентів щодо досліджуваної проблеми;
- оцінювання членами комісії якості виконання, змісту та захисту курсових робіт студентом.

Результати захисту курсової роботи оцінюються відповідно до прийнятої в університеті системи оцінювання.

Оцінка у заліково-екзаменаційній відомості, заліковій книжці, індивідуальному навчальному плані студента виставляється керівником курсової роботи. Також керівник ставить оцінку та свій підпис на титульній сторінці курсової роботи, про що засвідчують власними підписами члени комісії.

Студент, який без поважної причини не подав курсову роботу у зазначений термін або не захистив її, вважається таким, що має академічну заборгованість.

При отриманні незадовільної оцінки студент за рішенням комісії виконує курсову роботу за новою темою або

переопрацьовує попередню роботу в термін, визначений деканом.

Підсумки виконання курсових робіт обговорюються на засіданнях кафедр.

Курсові роботи зберігаються на кафедрі протягом одного року, потім списуються та утилізуються в установленому порядку.

Списання робіт здійснюється комісією, про що складається акт. Склад комісії для списування курсових робіт:

- Û завідувач кафедри,
- Û старший лаборант/лаборант,
- Û один-два викладачі кафедри.

Винні у порушенні правил зберігання курсових робіт притягуються до адміністративної відповідальності. Спірні питання розглядаються деканом факультету.

Завідувач кафедри в кінці навчального року за клопотанням викладачів може залишити для подальшого зберігання кращі курсові роботи, про що приймається рішення на засіданні кафедри

[Положення № 162 про курсові роботи в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького].

КУРСОВА РОБОТА ЯК НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних умовах переходу вищої школи на стандарти європейської освіти особливої ваги набуває проблема формування компетентного, творчого вчителя-словесника.

Кредитно-модульна система навчання (при бально-накопичувальній системі результатів навчання здобувачів вищої освіти в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького) передбачає оптимізацію освітнього процесу, посилення уваги до самостійної роботи студентів, їх самовизначення, саморозвитку, самовдосконалення, дозволяє індивідуалізувати та диференціювати знання, забезпечити якість підготовки філологів до міжнародних стандартів.

Курсова робота – це самостійне наукове дослідження. Основне завдання студента – продемонструвати рівень своєї наукової підготовки, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання.

Курсова робота з української літератури у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького:

- сприяє поглибленому самостійному вивченню студентами певної проблеми,
- виявляє нахили та наукові зацікавлення,
- виробляє вміння працювати з літературою,
- формує дослідницькі навички,
- допомагає закріпити та практично використати знання із певного кола суміжних наук.

Написання курсової роботи з української літератури у вищій школі є складним і відповідальним видом навчального завдання, що вимагає від студентів ґрунтовних знань з предмета, умінь критично оцінювати використані джерела, вивчати й узагальнювати досвід роботи викладачів (учителів), удосконалювати свою педагогічну практику та здійснювати самостійні наукові дослідження.

Виконання курсової роботи з української літератури у вищій школі передбачає досягнення одночасно як навчальної, так і дослідницької мети, оскільки автор роботи, з одного боку, повинен продемонструвати повноту засвоєння навчального матеріалу, широту ознайомлення з літературою з певної проблеми, а з іншого – виявити вміння аналізувати конкретні літературознавчі факти, узагальнювати їх і робити обґрунтовані та правильні висновки.

Отже, самостійна науково-дослідницька робота покликана поглибити знання здобувачів вищої освіти із

лекційних курсів (вступу до літературознавства, фольклору, історії української літератури, методики вивчення української літератури в школі), сформувані такі уміння й навички:

1. Методологічні:

- здійснювати порівняльний аналіз літературознавчих, фольклористичних, дидактичних систем, їх методологічних засад,
- знати зміст новітніх педагогічних технологій;
- критично оцінювати та переосмислювати традиційні підходи, методи, засоби навчання;
- застосовувати набуті знання на лекційних, практичних, лабораторних заняттях з української літератури в університеті й у школі.

2. Конструктивно-планувальні:

- створювати власні методичні розробки;
- конструювати оптимальну систему уроків;
- складати плани-конспекти уроків та серії уроків за темою з урахуванням різних умов навчання і рівня підготовки учнів;
- обирати ефективні прийоми досягнення сформульованих цілей з урахуванням вікових особливостей учнів за етапом навчання;
- визначати типи робіт і послідовність їх виконання згідно з етапами оволодіння літературознавчим

аналізом, а також з урахуванням труднощів засвоєння навчального матеріалу та рівня підготовленості;

- використовувати реальні та проектувати навчальні проблемні ситуації за художніми творами;
- складати план і сценарій позакласного заходу з фольклору, літератури.

3. Організаційні:

- організувати виконання накресленого плану;
- навчати студентів найбільш раціональних прийомів самостійної роботи;
- раціонально поєднувати колективні й індивідуальні форми роботи з урахуванням особливостей кожної з них та етапу навчання;
- здійснювати різноманітні прийоми активізації студентів;
- методично доцільно використовувати традиційні наочні посібники, аудіативні, аудіовізуальні та візуальні технічні засоби навчання;
- організувати позакласні заходи з української літератури відповідно до складеного плану та сценарію.

4. Діагностичні:

- володіти навичками дослідника, прогнозиста, а саме: вивчати інтереси, здібності студентів (учнів);
- здійснювати діагностику колективу;

- здійснювати самоаналіз, самооцінку ефективності своєї самостійної підготовки.

5. Розвивально-виховні:

- реалізовувати загальноосвітній, розвивальний і виховний потенціал вивчення літературного процесу;
- формувати та розвивати інтелектуальну й емоційну сферу особистості студента, його пізнавальні інтереси;
- вирішувати засобами літератури завдання морального, культурного, естетичного, гуманістичного виховання.

6. Дослідницькі:

- вивчати ставлення студентів до навчального курсу та виявляти рівень сформованості їхніх навичок і вмінь;
- спостерігати, аналізувати й узагальнювати досвід викладачів, вчителів, студентів, переносити ефективні прийоми та форми роботи в практику своєї діяльності;
- вивчати методологічну й методичну літературу та теоретично осмислювати її.

Тематика курсових робіт своїм змістом не виходить за межі програми з української літератури й охоплює всі її основні розділи.

Зміст курсової роботи з української літератури залежить від об'єкта дослідження, тобто від того, який складник літературної освіти студентів стає предметом вивчення.

Загальною умовою успішного виконання курсової роботи на будь-яку тему є глибоке й усвідомлене розуміння сутності досліджуваного питання. Саме тому варто починати роботу із засвоєння програмового матеріалу з обраної теми, який подано у відповідному курсі вищої школи. Це дасть змогу скласти попередній план майбутньої роботи.

До курсової роботи ставляться основні вимоги:

- Û актуальність тематики, відповідність її сучасному стану та перспективі розвитку вищої освіти;
- Û науковий виклад проблеми у всіх її аспектах – літературознавчому, психологічному, педагогічному, методичному;
- Û опис запропонованої методичної системи тощо;
- Û узагальнення результатів, обґрунтування висновків, практичних рекомендацій.

Для написання курсової роботи необхідно чітко уявляти її структуру.

Структура курсової роботи:

- Û титульний аркуш (див. Додаток А);
- Û зміст (див. Додаток Б);
- Û перелік умовних позначень (за необхідності)
(див. Додаток В);
- Û вступ (див. Додаток Г);
- Û розділи і підрозділи основної частини;
- Û висновки;
- Û список використаних джерел;
- Û додатки (за необхідності).

Обсяг курсової роботи становить 25–30 сторінок комп'ютерного тексту:

- Û текст друкується у текстовому редакторі *Microsoft Word* на одній сторінці білого паперу формату А4;
- Û береги: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє і нижнє – 20 мм;
- Û параметри шрифту – гарнітура *Times New Roman*, розмір 14 пт;
- Û абзацний відступ – 1,25 см;
- Û міжрядковий інтервал – 1,5;
- Û список використаних джерел подається в алфавітному порядку, у тексті посилання: [7, с. 13].

На виклад вступу відводиться, як правило, 2–4 сторінки, основної частини роботи – близько 20 сторінок, на висновки – 2–3 сторінки.

Список використаних джерел – не менше 25–30 позицій.

На особливу увагу заслуговує визначення теоретичного підходу до розв'язання проблеми та розробка методики її дослідження.

Усі складові курсової роботи мають бути взаємопов'язаними між собою.

Раціонально організувати роботу, правильно розподілити свій час, спланувати його, глибоко і своєчасно розробити обрану тему допоможе **алгоритм написання курсової роботи**. Він дисциплінує виконавця, лімітує термін, відведений на вибір теми та аналіз літератури з теми дослідження, написання, оформлення і захист дослідження.

Етапи виконання курсової роботи

Процес роботи над дослідженням поділяється на три основні етапи:

- **підготовчий етап** (вибір теми, з'ясування об'єкта та предмета дослідження, визначення мети і завдань дослідження, бібліографічний пошук і вивчення літератури з проблеми, складання плану роботи, вивчення досвіду роботи);

- етап роботи над змістом (написання вступу й основного тексту, формулювання висновків і рекомендацій, оформлення списку використаних джерел і додатків);

- заключний етап (удосконалення вступу та висновків до курсової роботи, оформлення списку літератури та додатків, редагування тексту, його доопрацювання з урахуванням зауважень наукового керівника, оформлення титульної сторінки, змісту, переліку умовних позначень (за необхідності), символів, скорочень, рецензування роботи, підготовка до захисту, захист роботи).

Підготовка дослідження вимагає наполегливості, систематичності в праці упродовж навчального семестру, року.

Підготовчий етап до написання курсної роботи

Цей етап починається з вибору теми дослідження, її осмислення та обґрунтування.

Вибір теми дослідження

З переліку тем, запропонованих кафедрою, студент вибирає ту, яка найповніше відповідає його навчально-практичним інтересам і схильностям. Перевага надається темі, під час розробки якої студент може виявити максимум власної творчості й ініціативи.

З цією метою необхідно ознайомитися з тематикою курсових робіт. Під час вибору теми слід з'ясувати її актуальність, наявність спеціальної літератури, методичних матеріалів для аналізу. Вибрана тема має бути зареєстрована у викладача, який керує курсовими роботами.

Науково-дослідна робота студентів виконується під безпосереднім керівництвом викладача. На вступній консультації студент одержує загальні настанови щодо роботи над темою: визначається обсяг матеріалу, який стане предметом дослідження, з'ясовується актуальність обраної проблеми, мета та поетапні завдання наукового пошуку, окреслюється попередній план і з'ясовується наявність спеціальної літератури.

З'ясування об'єкта, предмета й мети дослідження

Під час з'ясування **об'єкта**, **предмета** та **мети** дослідження необхідно зважати на те, що між ними та темою курсової роботи є системні логічні зв'язки.

Об'єктом дослідження є вся сукупність відношень різних аспектів теорії і практики науки, яка слугує джерелом необхідної для дослідника інформації.

Предмет дослідження – це тільки ті суттєві зв'язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в цій роботі, є головними, визначальними для конкретного

дослідження. Отже, предмет дослідження є вужчим, ніж об'єкт.

Визначаючи об'єкт, необхідно знайти відповідь на запитання: що розглядається? Разом із тим предмет визначає аспект розгляду, дає уявлення про зміст розгляду об'єкта дослідження, про те, які нові відношення, властивості, аспекти і функції об'єкта розкриваються. Іншими словами, об'єктом виступає те, що досліджується. А предметом – те, що в цьому об'єкті вимагає наукового пояснення.

Мета дослідження пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також з його кінцевим результатом і шляхом досягнення. Кінцевий результат дослідження передбачає розв'язання проблеми. **Мета дослідження** є визначенням авторської стратегії в одержанні нових знань про об'єкт і предмет дослідження.

Мета дослідження може бути пов'язана зокрема:

- Û з обґрунтуванням нової системи засобів, спрямованих на розв'язання певного наукового завдання;
- Û з обґрунтуванням методичного підходу та перевіркою його ефективності на практиці;
- Û з обґрунтуванням можливості виявлення нових ознак

як загального, так і часткового плану у внутрішній організації серії конкретних фактів, що аналізуються;

- Û із розробкою комплексу певних передумов, необхідних для розв'язання наукових завдань.

Визначення завдань дослідження

Завдання дослідження, конкретизуючи загальну його мету, чітко позначають етапи наукового пошуку у досягненні мети. Передусім формулюються завдання, пов'язані із виявленням найсуттєвіших ознак і внутрішньої структури об'єкта дослідження.

Виділяються завдання, зорієнтовані на:

- Û вирішення певних теоретичних питань, загальної програми дослідження (виявлення сутності окремих понять, явищ, процесів; визначення параметрів і рівнів функціонування, критеріїв ефективності, принципів інтерпретації тощо);
- Û характеристику нового розв'язання певної наукової проблеми;
- Û обґрунтування, виявлення системи конкретних засобів, необхідних для розв'язання наукової проблеми та організації їх експериментальної перевірки;
- Û розробка рекомендацій щодо практичного використання результатів дослідження.

Весь комплекс завдань – це **алгоритм** конкретної програми дослідження, зумовлений логікою етапів певного наукового пошуку.

Є своя специфіка в формулюванні мети й завдань роботи.

Ключовими словами в формулюванні мети виступають або дієслова в неозначеній формі (*дослідити, здійснити, описати, розкрити, вивчити* та ін.), або відповідні віддієслівні іменники (*дослідження, здійснення, опис, вивчення* тощо).

Мета – поняття ширше, ніж завдання, отже, часто вживаються означення *комплексний, всебічний (комплексне дослідження, всебічне вивчення, монографічний)*.

Мету слід формулювати якомога компактніше, бажано, щоб у ній проглядалася головна думка роботи, а при визначенні завдань не доводилося іншими словами повторювати вже сказане – мету.

Наводимо приклад вдалого формулювання мети. Тема роботи, яку виконувала літературознавець О. Г. Хомчак, – «Авторська позиція в романах І. О. Гончарова».

«Мета дослідження полягає в простеженні еволюції авторської позиції та способів її вираження в романах І. О. Гончарова «Звичайна історія», «Обломов», «Обрив».

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- дослідити історію проблеми авторської позиції;

- визначити особливості творчої індивідуальності І. О. Гончарова;
- з'ясувати своєрідність сюжетно-композиційної організації та форм оповіді як основних способів художнього втілення авторської позиції в романах «Звичайна історія», «Обломов», «Обрив»;
- виявити специфіку взаємозв'язку «автор – герой» у романах І. О. Гончарова;
- розглянути пейзаж і портрет у романі «Обрив» як основні позасюжетні способи реалізації позиції оповідача й героя Райського».

Вибір методів дослідження

У найбільш загальному розумінні **метод** – це шлях, спосіб досягнення поставленої мети та завдань дослідження. Він відповідає на запитання: *як пізнавати?*

Виходячи з того, що кожне наукове дослідження може відбуватися на двох рівнях:

емпіричному (коли здійснюється процес накопичення фактів),

теоретичному (на якому здійснюється узагальнення знань), то відповідно до цих рівнів, загальні методи пізнання умовно діляться на дві **групи**:

- *методи емпіричного дослідження*: спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент;

- *методи теоретичного дослідження*: ідеалізація (мислительний акт, пов'язаний із утворенням понять про об'єкти), формалізація (пізнання об'єктів шляхом відображення їхньої структури у знаковій формі за допомогою штучної мови), логічні й історичні (дозволяють відтворити досліджуваний об'єкт у всій його об'єктивній конкретності, уявити та зрозуміти його в розвитку) методи.

Методи, що можуть бути застосовані на емпіричному та теоретичному рівнях: абстрагування, аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання.

Для розв'язання поставлених завдань курсової роботи з української літератури може використовуватися комплекс таких *методів дослідження*:

- емпіричні: бесіди; тестування з метою діагностування рівня сформованості певних умінь і навичок; педагогічні спостереження й аналіз; аналіз творчих робіт, усних і письмових відповідей; моделювання занять з метою посилення їх окремо взятого аспекту дослідження; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний);

- теоретичні: вивчення та аналіз літературознавчої, психолого-педагогічної й навчально-методичної літератури з проблеми дослідження; ретроспективний та прогностичний аналіз навчальних програм, підручників і навчальних посібників з української літератури; теоретичне

узагальнення педагогічного досвіду з означуваної проблеми; статистична обробка й порівняльна характеристика результатів традиційного та дослідного навчання.

Окрім цього, доречно послуговуватися такими **специфічними методами літературознавства**, як:

Архетипна критика (грец. *archetypos* – *першообраз*) – залучає поняття «літературного архетипу», що розуміється як низка образів, що переходять із твору в твір. Таким чином, архетипний аналіз дає змогу прочитати всю літературу за допомогою небагатьох першообразів.

Біографічний метод – допоміжний спосіб вивчення літератури, який розглядає біографію та особистість письменника як чинники, що впливають на його творчість.

Герменевтичний метод (грец. *hermēneutike* – *мистецтво тлумачення*) – у первісному значенні – мистецтво тлумачення божественної волі; напрям наукової діяльності, пов'язаний із дослідженням, розумінням та інтерпретацією філологічних, а також філософських, історичних, правничих, релігійних тощо текстів.

Екзистенційна інтерпретація (*лат. existentia – існування*) – тлумачення літературного твору здійснюється через пошук та аналіз екзистенційних модусів (екзистенціалів). Центральна ідея як філософії, так і літератури екзистенціалізму – існування людини у світі без Бога, серед ірраціональності й абсурду, у стані страху й тривоги, поза абстрактними моральними законами й наперед визначеними життєвими принципами.

Культурно-історичний метод – література трактується як продукт суспільного досвіду і конкретних культурно-історичних умов. Явища мистецтва пояснюються через важливі історичні факти.

Міфокритика / міфопоетичний метод (*грец. mythos – слово, сказання*) – це оригінальна літературознавча методологія, що ґрунтується переважно на новітніх ученнях про міф як вирішальний фактор для розуміння всієї художньої продукції людства. Усі літературно-художні твори або називаються міфами, або в них відшукуються стільки структурних і змістових елементів міфу (міфологем, міфем), що останні стають визначальними для розуміння конкретного твору. Міф, таким чином, розглядається не лише як природне, історично зумовлене джерело

художньої творчості, але і як трансісторичний генератор літератури.

Мотивний аналіз – різновид постструктуралістського підходу до літературно-художнього тексту як семіотичного об'єкта, який повністю заперечує наявність жорсткої структури. Ключовою одиницею аналізу є мотиви, які повторюються, переплітаються, варіюють, взаємодіють між собою на різних рівнях тексту, створюючи його неповторну поетику.

Описовий метод – послідовно описує обраний матеріал, систематизуючи його відповідно до поставлених завдань.

Порівняльно-історичний метод – система науково-дослідницьких прийомів, що використовувалася при вивченні споріднених мов, під безпосереднім впливом якої сформувався один із аспектів порівняльно-історичного дослідження міфології, фольклору та літератури – історико-генетичне порівняння, яке розглядає подібні явища як наслідок спільного їх походження, генетичної спорідненості й пізніших історично зумовлених розходжень.

Психоаналітичний метод (*грец. psychē – душа і analysis – розкладання, почленування*) – розгляд літературних

творів у світлі теорії інстинктів З. Фрейда. Її основою були методи терапевтичного лікування психічних розладів, комплекс гіпотез і практик інтерпретації діяльності людини, стосунків між людьми, що тлумачили роль свідомого та несвідомого.

Структурно-семіотичний метод – підхід, що розглядає взаємодію «структур» (різноманітних рівнів та елементів тексту, а також зовнішніх по відношенню до тексту елементів). Літературно-художній текст розглядається в аспекті структурності, знаковості (семіотика), комунікативності й цілісності.

Техніка «close reading» / методика «повільного прочитання» – фундаментальним принципом є багаторазове уважне перечитування з прискіпливим опрацюванням кожної мовної одиниці з метою обґрунтованої мотивації авторського відбору.

Типологічний метод (*грец. typos – відбиток, форма, вірець*) – вивчення літературних фактів на основі типологічного зіставлення. Типологічний підхід до літератури виникає наприкінці XVIII ст. як встановлення спільних ознак у творчості письменника чи цілого літературного напрямку поза генетичними або контактними зв'язками.

Формальний метод (*лат. formalis – складений за формою*) – вивчення художньої літератури, зокрема аналіз літературно-художніх творів, спрямований передусім на дослідження їх форми як категорії, що визначає специфіку письменства, його іманентну сутність.

Перелік методів, методик, шляхів аналізу літературного твору не вичерпується наведеними.

Опрацювання наукових джерел

Під час **укладання попереднього бібліографічного списку** необхідно звертати увагу на різноманітні публікації:

- Û монографії,
- Û дисертації,
- Û автореферати дисертацій,
- Û періодичні видання (газети, журнали),
- Û збірники наукових праць.

Варто з'ясувати коло науковців, які вивчали питання, пов'язані з обраною темою дослідження.

Для пошуку літератури використовуються каталоги бібліотек (систематичні, предметні, алфавітні), реферативні журнали тощо. Знайомитися з літературою варто починати з найновіших публікацій (зворотно-хронологічний підхід):

зміст видань останніх років охоплює матеріали попередніх наукових розробок.

Вивчення літератури варто починати з праць, де проблема відображається в цілому, а потім перейти до вузких досліджень.

Починати ознайомлення з посібниками, монографіями тощо треба з титульного аркуша, з'ясувавши, де, ким, коли вони були видані. Необхідно переглянути зміст, який розкриває структуру видання, наповнення його розділів, повернутися до передмови, де розкрито його призначення, завдання, поставлені автором.

Читаючи видання, треба уважно стежити за ходом авторської думки, вміти відрізнити головні положення від доказів й ілюстративного матеріалу. З'ясувавши ідею та аргументи, якими автор її доводить, варто виписати всі необхідні цитати, факти, умови, аргументи, якими оперує автор, доводячи основну ідею статті.

Під час опрацювання дібраної літератури необхідно робити бібліографічні картки стандартного розміру (125 мм на 75 мм) з картону (чи будь-якого цупкого матеріалу) і записувати на них загальні відомості про публікацію. На кожній картці робиться один або кілька записів, але таких, що стосуються однієї проблеми, питання, теми.

Послідовність запису у бібліографічній картці така:

- Û прізвище й ініціали автора (авторів, якщо їх кілька);
- Û назва праці без скорочень і змін;
- Û вихідні дані (місто видання, назва видавництва, рік видання, кількість сторінок);
- Û скорочений запис бібліографічних даних для зручності роботи.

Реферування прочитаної літератури

Працюючи з книгою або статтею, важливо переконатися у доцільності її використання. Як правило, зробити це допоможе анотація або передмова, вміщена в цьому джерелі.

Читання має супроводжуватися записом прочитаного, а виписки можна використовувати як цитати для обґрунтування тієї чи іншої думки виконавця. Слід пам'ятати, що цитування без посилань на автора є плагіатом і карається законом як порушення авторських прав.

Виписки слід робити на спеціальних картках з одного боку аркуша, а другий залишати для різних поміток, доповнень.

Складену з теми роботи картотеку необхідно дати на перегляд науковому керівникові, який порекомендує праці, котрі необхідно вивчити в першу чергу, а також ті, які слід вилучити з картотеки або включити до неї.

Після конспектування матеріалу необхідно перечитати його знову, щоб склалося цілісне уявлення про предмет вивчення. Усі зібрані матеріали мають бути критично проаналізовані, а не просто перелічені автори та їх погляд.

Критерії такого аналізу запропоновані С. Ніколаєвою:

- основна ідея автора публікації, його наукова позиція;
- відмінність цього погляду від інших;
- сутність полеміки автора з іншими ученими;
- фундаментальні положення теорії;
- невисвітлені питання;
- перспективні напрями подальших досліджень;
- положення, які викликають сумнів.

Отже, накопиченню матеріалів у процесі критичного аналізу допомагають:

- Û складання картотеки (бібліографічної, реферативної);
- Û конспектування (детальний виклад змісту інформації);
- Û витяги (скорочення або повний виклад змісту окремих фрагментів з літератури);

- Û анотування (характеристика публікації з погляду її змісту, спрямування, форми тощо);
- Û словник термінів;
- Û папки з інформацією з окремих питань (окремі аркуші з описом певних публікацій).

ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ

Наукова робота повинна бути правильно оформлена. Правильність оформлення стосується рубрикації, опису бібліографічного апарату, способів введення ілюстративного матеріалу (схеми, таблиці, малюнки, алгоритми, графіки тощо), дотримання стандартних розмірів (береги, кількість рядків на аркуші, кількість знаків у рядку тощо). Подібну інформацію може дати будь-яка добре оформлена книга, тому, вивчаючи монографію чи підручник, варто звертати увагу і на це. Особливо детально слід розглянути особливості оформлення бібліографічного апарату.

Бібліографічний апарат наукової праці – це сукупність бібліографічних відомостей про джерела, які були процитовані або якимось іншим чином використані під час підготовки роботи.

Бібліографічні посилання, список використаних джерел є обов'язковою частиною наукової праці. Вони дозволяють визначити джерела роботи, виявити її місце в системі тематично близьких досліджень, перевірити достовірність даних, з'ясувати пріоритет та наукову цінність одержаних результатів. Використовуючи матеріал, який уже був опублікований, автор зобов'язаний зробити посилання на джерело інформації.

Важливим є однотипне подання бібліографічного апарату. Тому існує система стандартів на оформлення посилань та списку літератури. Розглянемо ці правила.

У наукових роботах використовують два види посилань – **внутрішньотекстові та підрядкові**.

Внутрішньотекстові посилання прості в оформленні, займають мало місця, однак у цьому випадку цитата відірвана від вихідних даних джерела, яке вміщено в загальному бібліографічному списку в кінці роботи. Застосовувати їх краще, коли в роботі велика кількість цитат. Внутрішньотекстове посилання наводиться відразу за цитатою: у квадратних дужках вказують номер бібліографічної позиції цитованого видання за списком використаної літератури, якщо потрібно, номер тому і сторінку.

Наприклад:

«Іншими словами це означає, що памфлети Хвильового сьогодні слід читати до певної міри як історичний документ і образ автора можна в них побачити тільки відсортувавши, що в цих текстах було продиктоване добою, від того, що несло справжню, живу і часто досі актуальну думку й чуття автора» [26, с. 268].

«Природа в Шевченка, як і в інших романтиків, постає своєрідною метафорою Бога, Краси, Гармонії, Досконалості, Добра. Натомість людське життя уособлює метафізичну

проблему Зла і Неправди; звідси й вимога узгодження дій людини з природою та славнозвісне романтичне протиставлення мікро- і макрокосму, яке стало визначальною рисою романтичного світогляду» [17, с. 41].

Підрядкові посилання наводяться внизу, під основним текстом і відділяються від нього горизонтальною лінією. Вони більш складні в оформленні, але зручні під час читання роботи. Посилання позначаються цифрами, нумерація посилань може бути наскрізною для всієї роботи, а також посторінковою. У підрядкових посиланнях наводяться тільки основні елементи бібліографічного опису цитованого джерела.

Наприклад:

«На Україні крім досить поширених, особливо в правобережній частині. Він є в Поліссі, в лісостеповій зоні, в Карпатах. У виборі місць поселення дуже невибагливий і займає різні біотипи»¹.

Якщо текст цитується не за першоджерелом, а за іншим виданням, то посилання слід починати словами «Цит. за:» або «Цит. за кн.:», «Цит. за ст.:».

Наприклад:

«Іноземних мандрівників, які відвідували Україну, дивував високий рівень культури українського народу. Так, Павло Алепський, що в 1653 році переїздив Україну, з захопленням писав про вченість українців, їхню любов до науки, до малярства. «Починаючи з Рашкова, по всій козацькій землі, – пише він, –

дивний та гарний факт спостерігали ми: всі вони, за малим винятком, грамотні, навіть більшість їхніх жінок та дочок уміють читати й знають порядок служб церковних та церковні співи; священники навчають сиріт і не дають їм тинятися неуками по улицях...»².

---

¹ Самарський С. Л. Зоологія хребетних : навчальний посібник. К. : Вища школа, 1976. С. 362.

² Цит. за кн.: Огієнко І. Українська культура: Коротка історія життя українського народу. К. : Довіра, 1992. С. 25.

Коли протягом кількох сторінок цитують ту саму роботу, то в усіх повторних посиланнях на неї вживають слова «Там само» і вказують номер сторінки. Наприклад:

«Визначаючи обсяг своєї праці, С. Єфремов підкреслює, що «історія письменства є історія ідей, а не книг, і через те з творів письменства до неї можуть увіходити тільки ті, що становлять неминучий стан в ідейному процесі літературного розвитку, що позначені печаттю творчості і таланту»³. Аналіз літературного процесу потребує урахування всіх обставин, пов'язаних з історичною долею українського письменства, яке «розвивалося під обухом таких обставин (втрата пам'яток у старому періоді, невимовний цензурний гніт у новому), що говорити про нормальний розвиток літературного надбання ледве чи можливо»⁴.

---

³ Єфремов С. О. Історія українського письменства. К. : Феміна, 1995. С. 27.

⁴ Там само. – С. 28.

Зверніть увагу! У курсовій роботі з української літератури, виконаній на кафедрі української і

зарубіжної літератури Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, використовуємо тільки **внутрішньотекстові посилання**.

У кінці наукової роботи оформлюється список використаних джерел, або бібліографія.

У переважній більшості випадків порядок розміщення джерел – алфавітний. Якщо автор із певних причин вважає за доцільне дотримуватися іншого порядку (систематичного, тематичного, хронологічного), це має бути обумовлено в роботі.

Літературу іноземними мовами розміщують в алфавітному порядку після повного списку вітчизняних видань.

Кожне джерело має свій порядковий номер, весь список літератури має єдину наскрізну нумерацію.

Зверніть увагу! У курсовій роботі з української літератури, виконаній на кафедрі української і зарубіжної літератури Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, дотримуємося **алфавітного порядку розміщення джерел**.

Бібліографічний опис джерела складається з кількох розміщених у певній послідовності елементів. Існують відмінності в оформленні бібліографічного опису книги та складової частини, книги, збірника, періодичного видання тощо (наприклад, статті).

У повному бібліографічному описі книги такими елементами є:

- прізвище та ініціали автора (авторів),
- назва книги,
- місце видання,
- видавництво,
- рік видання,
- кількість сторінок.

Однак інколи можуть опускатися назва видавництва та кількість сторінок. Між елементами опису ставлять загальноприйняті умовні розділові знаки. Ці знаки можуть нести таку інформацію:

: – інша назва книги або назва, що стосується основної назви книги.

/ – відомості про авторство (автори, укладачі).

; – відомості про інших осіб чи колективи, що брали участь у підготовці видання (редактор, відповідальний редактор тощо).

. – відомості про повторність видання та/або його характеристика.

- . – місце видання.
- : – видавництво або організація, що видала.
- , – рік видання.
- . – кількість сторінок.

ПРИКЛАДИ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ

**Зразок оформлення списку
використаних джерел**

**Оформлюється відповідно до
держстандарту України
(ДСТУ 8302:2015)**

1. Один чи більше авторів без редактора:

Войтович В. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с.

Грицай М. С., Бойко В. Г., Дунаєвська Л. Ф. Українська народнопоетична творчість. Київ : Вища школа, 1983. 358 с.

Бахтин М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. 2-е изд. Москва : Худож. лит., 1990. 543 с.

Зборовська Н. Код української літератури. Проект психоісторії новітньої української літератури : монографія. Київ : Академвидав, 2006. 504 с.

Бэнтли Э. Жизнь драмы / перевод с англ. В. Воронина; предисл. И. Минакова. Москва : Айрис-пресс, 2004. 416 с.

Кафарський В. І., Савчук Б. П. Етнологія : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 432 с.

2. Більше 4-х авторів без редактора:

Грип, гострі респіраторні захворювання та їх ускладнення : навч. посіб. / В. Л. Савицький, В. І. Трихліб, Г. В. Осьодло [та ін.]. Київ : Наукова думка, 2016. 206 с.

Українські замовляння : навч. посіб. / О. Л. Бачинський, В. В. Лемків, Н. Т. Москаленко [та ін.]. Київ : Джерело, 2014. 198 с.

Лінгводидактичні основи мовно-національного виховання особистості засобами художньої літератури : навчально-художнє видання / А. К. Вирвидвиженко, О. Є. Смолінська, Н. М. Шестовченко [та ін.]. Київ : Веселка, 2000. 237 с.

3. Один чи більше авторів із редактором:

Шпол Ю. Вибрані твори / упоряд., передм., приміт. та комент. О. Ушкалова. Київ : Смолоскип, 2007. 531 с.

Закон України «Про національну поліцію» : наук.-практ. коментар / О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. Ю. Юхно та ін.; за заг. ред. В. В. Сокурєнка; передм. В. В. Сокурєнка. Харків : [Б. в.], 2016. 408 с.

Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник / за наук. ред. О. Галича. Вид. 4-те, стереотипне. Київ : Либідь, 2008. 486 с.

Психологія менеджмента / Власов П. К., Липницький А. В., Лушчихина І. М. и др.; под. ред. Г. С. Никифорова. 3-є изд. Харків : Гуманитар. центр, 2007. 510 с.

4. Без автора (збірники, матеріали конференцій, книги за редакцією, укладачі, упорядники):

Сучасний тлумачний словник української мови : 50 000 слів / за заг. ред. В. Дубічинського. Харків : Школа, 2006. 832 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.

Художні модули хронотопу в культурно-мистецькому дискурсі : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. (26–27 травня

2016 р.) / ред.-упор. Н. Ю. Акулова. Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. 240 с.

Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.

5. Багатотомне видання:

Теория литературы : учеб. пособие для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений: в 2 т. / под ред. Н. Д. Тмарченко. Москва : Академия, 2004. Т. 2 : Бройтман С. Историческая поэтика. 368 с.

Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 2 : М-Я / авт.-уклад. Ю. Ковалів. Київ. 2007. 624 с.

Новицкий О. М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев ; Мелітополь: НПУ ім. М. Драгоманова ; МГПУ ім. Б. Хмельницького, 2017. Т. 1. 382 с.

Франко І. Твори : у 50 т. Т. 45. Київ : Наукова думка, 1986. 480 с.

Франко І. Із секретів поетичної творчості // Франко І. Зібрання творів : у 50-ти т. / АН УРСР. Ін-т л-ри ; редкол.: Є. Кирилюк (голов. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1976–1986. Т. 31 : Літературно-критичні праці (1897–1899) / уклад. Ф. Лось. 1981. 596 с.

Мартінек С. Український асоціативний словник : У 2-х т. Т. 1: Від стимулу до реакції. 2-е вид., стер. Львів : ПАІС, 2008. 344 с.

6. Частина видання:

Розділ книги:

Джерела до історії ВАПЛІТЕ // Ваплітянський збірник / під ред. Ю. Луцького. 2-ге вид., доп. Торонто : Мозаїка, 1977. С. 231–257.

До метаісторії декадансу // Поклик Химери: декаданс в українській літературі к. XIX – п. XX ст. : монографія / Р. Ткаченко. Київ : Книга, 2010. С. 7–19.

Топоров В. Майя // Мифы народов мира : энциклопедия : в 2 т. Т. 2 / гл. ред. Х. Токарев. Москва : Советская энциклопедия, 1997. С. 89–90.

Мовознавство // Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 743 с.

Погребеник В. Олександр Олесь // Історія української літератури. Кінець XIX – початок XX ст. : підручник. У 2 кн. Кн. 2 / за ред. О. Д. Гнідан. К. : Либідь, 2006. С. 360–400.

Стаття в журналі, газеті, збірнику:

Агеева В. «Зайві люди» у прозі М. Хвильового // Слово і час. 1990. № 10. С. 3–9.

Або:

Агеева В. «Зайві люди» у прозі М. Хвильового. *Слово і час*. 1990. № 10. С. 3–9.

Акулова Н. Іконографія кінодетектива в українській та англійській прозі 1920-х років: теоретичні засади й культурний контекст // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. праць / відп. ред. І. В. Сабадош. Ужгород, 2018. Вип. 23. С. 17–20.

Атрошенко Г. І. «Яка дивовижна пісня! А просто – людське життя...»: фольклорна парадигма творчості Ольги Фесенко

// Прикарпатський вісник НТШ. Слово. 2017. № 4 (40); 2018. № 3 (47). С. 287–296.

Бурбело В. Б. Сучасні концепції дискурсу та лінгвопрагматичні засади дискурсології // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2002. Вип. 32–33. С. 79–86. (Іноземна філологія).

Герман К. Ф. Розвиток лексики українських говірок Буковини в ХХ ст. // Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія : збірник наукових праць. Чернівці, 2008. Вип. 428–429. С. 7–9.

Ручка О. Ф., Атрошенко Г. І. Особливості інтерпретації образу кошового отамана Івана Сірка в наративному просторі українського фольклору // Українська література в загальноєвропейському контексті : збірник наукових праць. Мелітополь : ФОП Однорог Т. В., 2018. Вип. 1. С. 268–272.

Шевчук В. Драма життя родини Івченків // Літературна Україна. 1990. 9 серпня. С. 5.

Інтерв'ю:

Бубка С. Копенгаген: олімпійські зустрічі : [інтерв'ю з президентом НОК України С. Бубкою про роботу 121 сесії

МОК] ; інтерв'ю вела Г. Нечаєва // Олімпійська арена. 2009. № 10. С. 2–4.

Рецензія:

Касьянов Г. Глобальна еволюція людства: культурно-цивілізаційний вимір // Вісн. Кн. Палати. 2001. № 12. С. 14–15.
Рец. на кн. : Шейко В. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX – поч. XX ст.) : монографія : у 2 т. Харків, 2001. Т. 1. 520 с.; Т. 2. 400 с.

Коваленко Б. Чиї сили? // Атака. Харків : Рух, 1932. С. 42–55.
Рец. на кн. : Івченко М. Робітні сили : роман. К. : Книгоспілка, 1929. 229 с.

7. Матеріали конференцій:

Акулова Н. Ю. Коммеморація радянського минулого в романі Ірен Роздобудько «Якби»: менталітет як ретранслятор історичної пам'яті // «Над берегами вічної ріки»: темпоральний вимір літератури: матеріали Міжнародної наукової конференції (24–25 вересня 2015 р.): зб. / ред.-упор. С. С. Журавльова. Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2015. С. 7–9.

Атрошенко Г.І. «Позитивні принципи життя»: художня палітра Віолетти Дворецької у царині сучасної літератури для дітей // Zbiór artykułów naukowych recenzowanych. Monografia pokonferencyjna. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Science, research, development. Filology, sociology and culturology» (30.03.2018 – 31.03.2018). Warszawa (Rotterdam): Wydawca : Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2018. P. 77–80.

Землянська А. В. Типологія художнього часопростору в новелах М. Хвильового «Я (Романтика)» та О. Деркачової «У лещатах романтики» // Художні модуси хронотопу в культурно-мистецькому дискурсі: зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. (Мелітополь, 26–27 травня 2016 р.) / ред.-упор. Н. Ю. Акулова. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. С. 81–83.

Кірієнко О. В. Листування М. Івченка з родиною Р. Тагора // ІХ Сходознавчі читання А. Кримського : тези доповідей Міжнародної наукової конференції, 1–2 червня 2005 р. / НАН України, Інститут сходознавства ім. А. Кримського. К. : Вид-во Інституту сходознавства НАН України, 2005. С. 12–14.

8. Електронні ресурси:

Гротеск // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Гротеск> (дата звернення: 1.09.2018).

Землянська А. В., Іващук О. А. Історія зарубіжної літератури ХХ – поч. ХХІ століття: електронний засіб навчального призначення / Мелітоп. держ. пед. ун-т імені Б. Хмельницького. Електрон. текст. дані. Мелітополь, 2011. 1 електрон. опт. диск. (CD-R).

Потапова Н. В. К вопросу об особенностях редактирования текста произведения научной литературы // Технология и техника книгопечатания. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Titd/2010_3/16.pdf (дата звернення: 1.09.2018).

Акулова Н. Ю., Дацева А. В. Художній психологізм і засоби характеротворення в малій прозі В. Підмогильного // Молодий вчений. 2014. № 1 (04). С. 59–62. URL : http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/1_04_2014.pdf (дата звернення: 1.09.2018).

9. Дисертації та автореферати:

Безхутрий Ю. Художній світ Миколи Хвильового : дис. ... доктора філол. наук : 10.01.01. Харків, 2003. 423 с.

Немченко І. Новелістика М. Хвильового в контексті української прози початку ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Одеса, 2004. 18 с.

Ямчук П. М. Імпресіонізм в українській прозі 1890-х–1930-х років : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Одеса, 1998. 16 с.

10. Закони та інші нормативні документи:

Закон України про освіту // Відомості Верховної Ради. 2017. № 38–39. Ст. 308.

Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення : 28.09.2017. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 15.11.2017).

11. Каталоги, бібліографічні покажчики:

Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2008 року Київ : Академперіодика, 2009. 444 с.

Куц О. С. Бібліографічний покажчик та анотації кандидатських дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді Львівського державного університету фізичної культури у 2006 році. Львів : Укр. технології, 2007. 74 с.

Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.

12. Архівні документи:

Наукове товариство ім. Шевченка // Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.

Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки // ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8-12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3.

Ванда Мазуркевич // Мелітопольський міський краєзнавчий музей. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 13. Арк. 3–17.

ЗАГАЛЬНА СХЕМА ПРОЦЕСУ ЗБОРУ ТА АНАЛІЗУ НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Для отримання потрібної інформації з певної теми необхідна реалізація таких етапів:

1. Розробка концепції дослідження

До основних інститутів і організацій України, які здійснюють централізований збір і обробку основних видів опублікованих документів, належать: Книжкова палата України, Український інститут науково-технічної та економічної інформації (УкрІНТЕІ), Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського та інші бібліотечно-інформаційні установи загальнодержавного або регіонального рівня.

Основна маса посібників названих вище інститутів і організацій поділяється на три види: бібліографічні, реферативні та оглядові.

Бібліографічні видання містять упорядковану сукупність бібліографічних записів, показують, що видано з питання, яке цікавить спеціалістів. Бібліографічні описи виконують дві функції. Вони сповіщають про появу

документа (сигнальна функція і повідомляють необхідні відомості про його місцезнаходження (адресна функція). З бібліографічних записів складають покажчики і бібліографічні списки.

Бібліографічні покажчики найчастіше є *сигнальними* і складаються з переліку бібліографічних записів, часто без анотацій і рефератів. Ці видання з максимальною повнотою інформують про вихід у світ вітчизняної і зарубіжної літератури, їх характеризує оперативність підготовки за порівняно короткий термін від часу виходу публікації до відображення її в покажчику.

Допомогу в пошуку літературних джерел надають *реферативні* видання, які містять публікації рефератів, що включають скорочений виклад змісту первинних документів (або їх частин) з основними фактичними даними і висновками. До реферативних видань належать реферативні журнали, реферативні збірники, експрес-інформації, інформаційні листівки тощо. Як правило, ці видання найповніше відображають усі документи з конкретної галузі.

При відборі літературних джерел дослідники мають звернути особливу увагу на видання Книжкової палати України: бібліографічні покажчики «Літопис книг», «Літопис газетних статей», «Літопис журнальних статей», «Літопис образотворчих видань», «Літопис рецензій», «Нові

видання України», «Періодичні та продовжувані видання» та ін.

Поряд із інформаційними виданнями органів НТЗ для інформаційного пошуку слід використовувати *автоматизовані інформаційно-пошукові системи, бази і банки даних Internet*. Дані пошуку можуть бути використані безпосередньо, однак частіше вони служать сходинкою (ключем) до виявлення первинних джерел інформації, якими є наукові праці (монографії, збірники) та інші необхідні для наукової роботи видання.

Особливе значення для пошуку та аналізу літератури, що видана в минулі роки, має *ретроспективна бібліографія*, призначенням якої є підготовка і розповсюдження бібліографічної інформації про твори друку за певний період часу в минулому. Ретроспективна бібліографія представлена широким колом посібників. Серед них – тематичні покажчики та огляди, внутрішньокнижкові й пристаттєві списки літератури, каталоги, прайс-листи видавництв, персональна і краєзнавча бібліографія та ін. Тематичні покажчики й огляди – основна частина ретроспективних видань.

Широке використання бібліографічних покажчиків, баз і банків даних, а також *Internet* забезпечить повноту відбору опублікованих і неопублікованих джерел із досліджуваної теми.

2. Аналіз наукової літератури з теми

Наукові дослідження базуються на досягненнях науки. Невипадково кожна стаття, брошура, книга включає в себе *посилання* на попередні дослідження. Доповідь, реферат, дисертація також мають містити огляд літератури за темою.

Методика читання наукової літератури суттєво відрізняється від читання художньої літератури. Розрізняють два види читання: «швидке» і «повільне». Перше дає змогу дослідникові відповісти на запитання, чи варто дану книгу або статтю уважно читати. Друге передбачає поглиблене вивчення джерел, переходячи від простого матеріалу до складного, від книг до статей, від вітчизняних джерел до зарубіжних.

Кожну статтю чи монографію слід читати з олівцем у руках, робити нотатки. Якщо є власний примірник або ксерокопії журналу, книги, статті, то можна робити позначки на полях. Це суттєво полегшить подальший аналіз літератури. Загальноновизнаним є поетапне вивчення наукових публікацій:

- Û загальне знайомство з працями вцілому за їх змістом (переліком розділів і підрозділів);
- Û побіжний перегляд усього змісту;
- Û читання за послідовністю розміщення матеріалу;
- Û вибіркоче читання певної частини твору;
- Û виписування тієї частини матеріалу, що зацікавила;
- Û критичне оцінювання записаного, його редагування і

«чистовий» запис як фрагмента тексту майбутнього дослідження.

Є ще один спосіб вивчення. Сторінку зошита ділять навпіл вертикальною рисою. З лівої сторони роблять виписки з прочитаного, а з правої – свої зауваження, виділяючи підкресленнями слова чи речення, що мають особливо важливе значення. Слід указувати не лише бібліографічний опис джерел, а й шифри предметних рубрик, які відповідають певним розділам і підрозділам дослідження.

Зазначений метод легко реалізувати на персональному комп'ютері. Для цього є спеціальні програми. Текст сканується й переводиться у звичайний текстовий формат, після чого його можна легко обробляти, редагувати, сортувати, вивести на принтер.

Вивчення літератури здійснюється не для запозичення матеріалу, а для обдумування знайденої інформації і вироблення власної концепції. Працюючи над чужими текстами, слід фіксувати власні думки, ідеї, що виникли під час знайомства з працями вітчизняних і зарубіжних авторів. Це послужить основою для здобуття нового знання.

При вивченні літератури з обраної теми використовується не вся інформація, що в ній міститься, а лише та, що має *безпосереднє відношення до теми дослідження*.

Вивчаючи літературні джерела, необхідно старанно стежити за оформленням нотаток, щоб у подальшому ними було легко користуватися. Слід давати повний бібліографічний опис джерел, зазначаючи як загальний обсяг публікації, так і конкретну сторінку, на якій міститься цінний матеріал.

Особлива увага приділяється термінології дослідження. Щоб *понятійний апарат* був науково обґрунтованим, треба проаналізувати визначення понять різними вченими і порівняти з тими, що сформульовані в державних стандартах, енциклопедіях, енциклопедичних словниках, як загальних, так і галузевих. Це важливо зробити тому, що в кожній науці своя наукова мова. Терміни і поняття в побутовій мові часто не відповідають їх науковому тлумаченню. Інколи студент намагається писати роботу без відповідної теоретичної підготовки, що викликає непорозуміння й обурення викладачів.

Аналізуючи літературу, слід відбирати лише наукові факти.

Науковий факт – це елемент, який лежить в основі наукового знання, відбиває об'єктивні властивості процесів та явищ. На основі наукових фактів визначаються закономірності явищ, вибудовуються теорії і виводяться закони.

Наукові факти характеризуються такими властивостями, як *новизна, точність та об'єктивність і достовірність*.

Новизна наукового факту свідчить про принципово новий, до цього часу невідомий предмет, явище чи процес. Це не обов'язково наукове відкриття, але це завжди нове знання про те, що до цього часу було невідомим. Знання нових фактів розширює уявлення про реальну дійсність, збагачує можливості для її зміни, вдосконалення тощо.

При відборі фактів слід бути науково *об'єктивним*. Не можна відкидати факти лише тому, що їх важко пояснити або практично застосувати. Особливо важливі ті з них, які підтверджують основну ідею, концепцію дослідника. Слід уважно вивчати наукові факти і для того, щоб вчасно внести корективи у свою дослідницьку позицію.

Достовірність наукових фактів значною мірою залежить від достовірності першоджерел.

Очевидно, що офіційне видання, яке публікується від державних або громадських організацій, установ і відомств, містить матеріали, *точність* яких не повинна викликати сумнівів.

Рівень достовірності наукових публікацій залежить від багатьох чинників, зокрема від цільового призначення та характеру інформації. Якщо зіставити між собою різні види публікацій, то за зменшенням рівня достовірності їх можна розмістити в такій послідовності:

- Û описи винаходів і патенти,
- Û наукові монографії,
- Û наукові збірники статей,
- Û наукові збірники матеріалів конференцій,
- Û науково-технічні статті, гуманітарні статті, інформаційні статті тощо.

Теоретичні статті в галузі технічних та інших точних наук позначаються особливою точністю доказів і застосуванням сучасних математичних методів моделювання із залученням даних експериментальних досліджень. У такій статті відомості достатньо обґрунтовані. Результати розрахунків та експериментів, їх оціночні дані, методики, умови розв'язання задачі, а також інша інформація – все це має достовірний характер.

Теоретична стаття в галузі гуманітарних наук значно більше, ніж науково-технічна, насичена роздумами, порівняннями, словесними доказами. Достовірність її змісту залежить від достовірності використаної вихідної інформації. Однак тут важливе значення має позиція автора, його світогляд; залежно від цього стаття поряд з об'єктивними науковими даними може містити необґрунтовані тлумачення, помилкові положення, різноманітні неточності. Дуже важливо зважати на ці особливості гуманітарних статей, точно встановити істинність суджень автора статті і дати їм відповідну оцінку.

Про достовірність вихідної інформації можуть свідчити дані про те, які результати наведено в публікації – завершеного чи незавершеного дослідження, а також науковий, професійний авторитет автора, його приналежність до тієї чи іншої наукової школи. *Слід відбирати найавторитетніші джерела, що містять останні дані, точно вказувати, звідки взято матеріал.* Однак при відборі матеріалів із літературних джерел слід підходити до них критично, незважаючи на рівень авторитетності автора.

Особливою формою фактичного матеріалу є *цитати*, що органічно вписуються в текст роботи при аналізі позицій автора. Їх використовують для того, щоб без перекручень передати думку автора першоджерела, для ідентифікації поглядів при порівнянні різних думок, поглядів тощо. Виходячи з їх змісту, автор роботи здійснює аналіз і синтез, будує систему обґрунтованих доказів.

Цитати використовуються і для підтвердження окремих суджень, які висловлює автор курсової роботи. При цитуванні джерел слід дотримуватися таких правил:

- Û цитати мають бути точними;
- Û не можна перекручувати основний зміст поглядів автора;
- Û використання цитат має бути оптимальним, тобто визначатися потребами розробки теми дослідження;
- Û необхідно точно зазначати джерело цитування;

Цитати мають органічно «вписуватися» в контекст дослідження.

Поряд із прямим цитуванням часто використовують переказ тексту першоджерела. У такому разі текст переказу старанно звіряють із першоджерелом.

Одним із основних результатів аналізу є *огляд літератури* за темою дослідження.

Неетично наводити конкретні докази правильності тих чи інших поглядів основоположників наукової думки, класиків конкретної галузі науки, оскільки істинність їх наукових ідей уже доведена всією історією науки.

У дослідженні можуть бути використані висловлювання тих чи інших засновників наукової школи як вихідні положення. Можна зазначити, у зв'язку з чим у нашій дні ті чи інші положення, думки класиків науки стали особливо актуальними або набули іншого, більш важливого значення. Якщо автор роботи не згоден з позиціями попередників, то треба не тільки критикувати, а й давати обґрунтовані докази неправильності підходів.

Аналіз наукової літератури потребує певної культури дослідника. Насамперед, усі *прізвища авторів*, які дотримуються єдиних поглядів з того чи іншого питання, *вказуються в алфавітному порядку*. Адже важко визначити, котрий із учених зробив більший внесок у розробку того чи іншого питання. Алфавітний порядок підкреслює однакове

ставлення дослідника до наукових концепцій учених, хоча можна звернути увагу на те, що дане питання вперше порушив такий-то вчений, що найбільший внесок у даний аспект науки зробив саме цей дослідник тощо.

Найскладнішою є процедура *систематизації* наукової літератури при її огляді й аналізі. Слід уважно прочитати літературу і систематизувати погляди вчених у такому порядку:

- Û сутність даного явища чи процесу (позиція декількох авторів збігається в такому-то аспекті);
- Û що становить зміст даного процесу чи явища (його компоненти, ланцюги, стадії, етапи розвитку);
- Û погляди вчених з приводу шляхів вирішення даної проблеми на практиці (хто і який напрям розробив);
- Û які труднощі, виявлені в попередніх дослідженнях, трапляються при практичному вирішенні завдання;
- Û які чинники, умови ефективного розвитку процесу чи явища в даній галузі виділені вченими.

На основі аналізу літератури укладається огляд літератури за темою, уточнюються тема, об'єкт і предмет дослідження.

Короткий критичний аналіз літератури та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми (наукового завдання)

наводяться у вступі, щоб обґрунтувати актуальність та доцільність роботи.

Огляд літератури за темою подають також у першому розділі основної частини курсової роботи при виборі напрямів дослідження. Якщо за даною проблемою було проведено багато важливих досліджень за тривалий час, науковий аналіз джерел має бути особливо глибоким і повним. Крім того, огляд літератури здійснюють для того, щоб не повторювати відомих позицій.

Огляд літератури за темою на завершальному етапі дослідження покликаний не лише пов'язати проведене дослідження із загальним станом науки, а й порівняти отримані результати з даними інших дослідників, свій погляд з поглядами інших учених, визначити загальні тенденції в науці, підтвердити актуальність теми і достовірність фактології і теорії.

Після завершення дослідження аналіз літератури, як правило, поглиблюється, оскільки стає можливим більш обґрунтовано пояснити помилковість поглядів тих чи інших учених.

Огляд джерел дає змогу визначити науковий напрям, якого потребує дослідження.

КОНТРОЛЬНА СХЕМА САМОПЕРЕВІРКИ ВИКОНАНОЇ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Після остаточного узгодження чернетки з керівником можна оформляти *чистовий* варіант. Перед тим як віддрукувати з чернетки курсову роботу, її слід старанно ще раз перевірити, уточнити назви розділів, підрозділів (параграфів), таблиць (за наявності), послідовність розміщення матеріалу, звірити цифрові дані, обґрунтованість і чіткість формулювань, висновків та рекомендацій.

До формулювань заголовків (назв) розділів і підрозділів (параграфів) курсової роботи висувуються такі основні вимоги: стислість, чіткість і синтаксична різноманітність у побудові речень (з переважанням простих, поширених), послідовне та точне відображення внутрішньої логіки змісту роботи.

Розділи і підрозділи прийнято нумерувати арабськими цифрами. Параграфи (підрозділи) нумерують окремо в кожному розділі.

Позначення розділів та їх назви пишуть посередині, наприклад:

РОЗДІЛ 1
ПРИГОДНИЦЬКО-ШКІЛЬНА ПОВІСТЬ У СИСТЕМІ ЖАНРІВ
УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ ДЛЯ ДІТЕЙ ХХ ст.

Назви параграфів і їхні порядкові номери пишуть з абзацу, причому в кінці крапка не ставиться, наприклад:

2.1. Художнє змалювання феномена неподільності світу природи і світу дитинства

Сторінки роботи повинні мати поля:

Ліве – 30 мм, зверху – 20 мм, праве – 10 мм, знизу – 20 мм.

Таблиці, малюнки, схеми та інші ілюстративні матеріали як у тексті роботи, так і в додатках слід виконувати на стандартних аркушах або наклеювати на стандартні білі аркуші.

Усі сторінки роботи нумеруються від титульної до останньої без пропусків.

Першою сторінкою вважається титульний аркуш, на ній цифра 1 не ставиться, другою вважається сторінка, що містить «ЗМІСТ», на ній цифра 2 не ставиться, на наступній сторінці проставляється цифра 3 і далі згідно з порядком.

Порядковий номер сторінки проставляється справа у кутку верхнього поля.

Курсова робота відкривається титульним аркушем. На ньому назва університету, в якому виконувалася курсова

робота, назва кафедри, на якій вона виконувалась, повна назва теми роботи, прізвище та ініціали студента-дослідника, курс, група, факультет, де він навчається, прізвище, ініціали, вчене звання наукового керівника, рік і місце виконання роботи.

На наступній сторінці розміщується зміст із позначенням сторінок, на яких кожний з елементів плану викладений у роботі. Всі розділи і підрозділи, що є у плані, мають бути виділені в тексті заголовками та підзаголовками.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Оцінювання курсової роботи здійснюється у два етапи. Спочатку з текстом роботи ознайомлюється науковий керівник. Він дає їй попередню оцінку, яка виставляється за наступними критеріями:

- Û відповідність змісту обраній темі (10 б.),
- Û логічність структури роботи та чітка програма роботи (10 б.),
- Û логічна структурованість матеріалу, ґрунтовність, повнота і критичність аналізу літератури з проблеми дослідження (20 б.),
- Û успішність виконання дослідницького завдання, глибина аналізу зібраного фактичного матеріалу (35 б.),
- Û літературне, технічне й естетичне оформлення роботи (10 б.),
- Û своєчасна звітність керівникові про поетапне виконання роботи (5 б.).

Після захисту курсової роботи (прилюдно перед комісією у складі трьох викладачів кафедри, у тому числі й керівника наукового дослідження):

Û публічний захист роботи (10 б.).

За отриману кількість балів виставляються відповідні **оцінки**:

Оцінка **«відмінно»** (90–100 балів) виставляється в тому разі, якщо зміст відповідає темі дослідження, робота містить продуману й правильно оформлену програму дослідження та ґрунтовний критичний аналіз наукової літератури з відповідної проблеми; логічну структурованість матеріалу, теоретичний матеріал органічно сполучений із практичним, судження студента відзначаються оригінальністю, студент продемонстрував високий рівень самостійності під час виконання курсової роботи, яка грамотно написана, охайно оформлена та вчасно подана на перевірку науковому керівникові.

Оцінка **«добре»** (74–89 балів) ставиться за наявності незначних недоліків: недостатньо точних висновків, поодиноких випадків порушення логіки викладу, вимог стилю, переважаності цитатами, огріхами в оформленні.

За суттєві недоліки, а саме: поверховий аналіз теми, порушення вимог до оформлення роботи тощо – виставляється оцінка **«задовільно»** (60–73 бали).

Якщо курсова робота не задовольняє зазначених вимог (наприклад, відсутня практична частина, зміст не відповідає назві роботи тощо), ставиться оцінка **«незадовільно»** (менше 60 балів).

Усі курсові роботи, які було позитивно оцінено науковими керівниками, допускаються до захисту. Він проводиться в присутності комісії, до складу якої входять науковий керівник і викладачі відповідної кафедри, та студентів. Комісія виставляє остаточну оцінку за курсову роботу, яка заноситься до залікової книжки, індивідуального плану, а пізніше – у додаток до диплома. При цьому, крім зазначених вище критеріїв, ураховується рівень сформованості в студента вміння робити усне наукове повідомлення й давати вичерпні, аргументовані відповіді на запитання за темою роботи.

ВИМОГИ ДО ЗАХИСТУ КУРСОВИХ РОБІТ

1. Методичні **вимоги** до знань і вмінь студентів:

- Û засвоєння теорії, відповідно до якої виконувалися розділи курсової роботи;
- Û уміння логічно будувати доповідь, захищати висунуті положення;
- Û використання матеріалів навчально-дослідницької діяльності;
- Û грамотне оформлення тексту роботи відповідно до вимог текстових документів.

2. Науковий керівник пише **рецензію** на курсову роботу студента (Додаток Д).

У рецензії на курсову роботу студента слід зазначити актуальність теми, зв'язок із науковою роботою кафедри, університету, новизну проблеми дослідження та одержаних наукових результатів, їх науково-практичне значення; зробити необхідні зауваження та загальний висновок щодо оцінки виконаної роботи.

3. **Захист** курсової роботи проводиться на засіданні комісії.

На захисті студент виступає з доповіддю (до 8 хвилин), де вказує мотиви вибору теми, методи роботи, висновки, їх обґрунтування.

Після доповіді зачитується рецензія, заслуховуються відповіді студента на питання і виставляється кінцева оцінка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемчук Г. І., Курило В. М., Кочерган М. П. Методика організації науково-дослідної роботи. К. : Форум, 2000. 271 с.
2. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе / С.И. Архангельский. Воронеж : ВГУ, 1977. 214 с.
3. Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления : ГОСТ 7.1. – 84. – Введ. 01.01.86. М., 1984. 75 с. (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
4. Білоусенко П. І. Мовознавчі студії : навч. посібн. Запоріжжя : Хортиця, 2012. 42 с.
5. Болонський процес у фактах і документах / упоряд. М. Ф. Степко, Я. Л. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін. К.; Тернопіль : Вид-во ТДПУ, 2003. 52 с.
6. Васильюк А., Пахоцінський Р., Яковець Н. Сучасні освітні системи : навчальний посібник. Ніжин : НДПУ, 2002. 139 с.
7. Ведь В. В., Малишев А. О. Основи наукової організації праці студентів академії. Ужгород : [Б. в.], 2001. С. 12–34.
8. Вища освіта в Україні : навчальний посібник / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М. Ф. Степко [та ін.]; за ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. К. : Знання, 2005. 327 с.

9. Єрмаков І., Погоріла І. Феномен компетентісно спрямованої освіти // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. 2005. № 9–10. URL: <http://pld.org.ua/index.php?go=Pages&in=view&id=213> (дата звернення: 18.02.2019).
10. Загашев І. Новые педагогические технологии в школьной библиотеке: образовательная технология развития критического мышления средствами чтения и письма // Б-ка в шк. : метод. газ. для шк. и дет. б-к. 2004. Лекция 1: Основы образовательной технологии развития критического мышления средствами чтения и письма. – URL: <http://www.fessler.ru/nmc/lists/list1.html> (дата обращения: 15.01.2019).
11. Курсова робота // Положення про організацію навчального процесу в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького. URL: <https://drive.google.com/file/d/0Bw9OYXqr5PIWdjhiRXVHVGVmQjg/view> (дата звернення: 22.02.2019).
12. Методичні вказівки до написання дипломних / магістерських робіт з української літератури / уклад. : Атрошенко Г.І., Акулова Н.Ю. Мелітополь : МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2014. 64 с.
13. Методичні вказівки щодо оформлення бібліографічних виносів при написанні студентами філологічного факультету дипломних та курсових робіт / упорядник Л. Г. Авксентьев. Харків : Вид-во ХДУ, 1985. 17 с.

14. Методичні рекомендації до написання дипломних і магістерських робіт з української літератури / уклад.: А. В. Землянська, Т. М. Шарова. Мелітополь, 2018. 33 с.
15. Методичні рекомендації до написання курсових і дипломних робіт для студентів філологічного факультету / уклад.: Даниліна О. В., Костенко Л. М. Мелітополь : МДПУ, 2007. 36 с.
16. Моделі навчання (для студентів педагогічних спеціальностей) / за ред. Т. С. Кашманової. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. Вип. 5. 22 с. (Серія: навчально-методичні матеріали).
17. Навчальний процес у вищій педагогічній школі : навчальний посібник / за ред. О. Г. Мороза. К. : НПУ, 2001. 338 с.
18. Нагаєв В. М. Ефективність підготовки кадрів за модульно-рейтинговою технологією // Проблеми розробки та впровадження модульної системи професійного навчання «Модуль – 2001» : збірник наукових праць. К. : Науковий світ, 2001. С. 255–261. (Проблеми сучасного мистецтва і культури).
19. Нагаєв В. М. Управління навчально-творчою діяльністю студентів: модульно-рейтинговий підхід // Наукові записки Кіровоградського ДПУ ім. В. Винниченка : збірник наукових праць. Кіровоград : КДПУ, 2002. Вип. 46. С. 35–40.
20. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник. Вид. 2-ге,

випр. іперероб. / кол. авторів під керівн.
С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2002. 328 с.

21. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у дисертації, і списку опублікованих робіт, який наводять в авторефераті // Бюлетень ВАК. 2008. № 3. С. 9–13.
22. Спіцин Є. С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому навчальному закладі освіти. К. : [Б. в.], 2003. 206 с.
23. Філіпченко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій : навчальний посібник. К. : Академвидав, 2005. 208 с.
24. Хомчак О. Г. Авторська позиція в романах І. О. Гончарова : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.02. Херсон, 2007. 18 с.
25. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання-Прес, 2002. 295 с.

ЗРАЗОК ТИТУЛЬНОЇ СТОРІНКИ

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Кафедра української і зарубіжної літератури

КУРСОВА РОБОТА

з _____
(назва дисципліни)

на тему: _____
_____

Студента (ки) _____ курсу _____ групи
спеціальності _____

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник

_____ (посада, вчене звання, науковий ступінь,
прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Мелітополь – 2019 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	5
1.1. Мала проза В. Підмогильного в літературознавчому дискурсі.....	5
1.2. Психологізм у художній літературі.....	9
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ В. ПІДМОГИЛЬНОГО.....	14
2.1. Психоаналітичні рефлексії: роль ірраціонального в людській душі.....	14
2.2. Художнє дослідження психіки людини в екстремальній ситуації.....	18
2.3. Психологічний конфлікт на соціальному тлі (аспекти характеротворення).....	21
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	27
ДОДАТКИ.....	30

**ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ,
СИМВОЛІВ, СКОРОЧЕНЬ**

АМ	–	авторське мовлення
ІУЛ	–	історія української літератури
ЗІФВ	–	«Збірник історико-філологічного відділу»
КС	–	«Киевская старина»
ЛСД	–	«Літературознавчий словник-довідник»
ЛНВ	–	«Літературно-науковий вісник»
МВУЛ	–	методика вивчення української літератури
МД	–	мовленнєва діяльність
ПМ	–	писемне мовлення
ПЛС	–	пасивний лексичний словник
ТП	–	тексти-полілоги

**ЗРАЗОК «ВСТУПУ» ДО КУРСОВОЇ РОБОТИ
НА ТЕМУ: «ПОЕТИКА ПСИХОЛОГІЗМУ
В МАЛІЙ ПРОЗІ
ВАЛЕР'ЯНА ПІДМОГИЛЬНОГО»**

ВСТУП

Актуальність дослідження. Валер'ян Підмогильний (1901–1937) – одна з найбільш колоритних постатей доби «розстріляного відродження» (Ю. Лавріненко), яка тривалий час була вилучена з українського літературного процесу ХХ століття. У творчому доробку митця вагоме місце посідає його мала проза. У ній В. Підмогильний особливу увагу приділяє дослідженню внутрішнього світу персонажів і через думки, почуття, настрої показує їх в умовах складної доби суспільних потрясінь.

Як зазначає І. Мазуренко, «письменник цікавиться не людством, а людиною» [20, с. 29], тому присутньою ознакою поетики В. Підмогильного є художній психологізм. Проте вивчення доробку митця в такому ракурсі

характеризується наявністю невеликої кількості розвідок: Х. Костенко [14], Є. Лепьохін [18], І. Мазуренко [20], Н. Мафтин [21], що й визначає актуальність обраної теми.

Отже, доцільність окремого дослідження, спрямованого на вивчення малої прози В. Підмогильного в аспекті категорії «художній психологізм», пояснюється тим, що на сьогодні вона цілісно не студіювалась.

Об'єктом дослідження є мала проза В. Підмогильного.

Предметом виступають форми і засоби психологізму в малій прозі В. Підмогильного.

Мета дослідження полягає в розкритті особливостей малої прози В. Підмогильного в аспекті художнього психологізму.

Відповідно до мети визначено основні **завдання**:

- розкрити особливості рецепції малої прози В. Підмогильного в сучасному літературознавстві;
- визначити сутність поняття «художній психологізм»;
- вивчити форми, засоби і прийоми втілення психоаналітичних рефлексій у творах В. Підмогильного;
- розглянути художнє дослідження письменником психіки людини в екстремальній ситуації;

- з'ясувати особливості репрезентації внутрішнього світу людини у прозі митця в аспекті характеротворення.

Методи дослідження: культурно-історичний, описовий, структурно-семантичний, методика текстуального аналізу.

Теоретичну основу роботи становлять розвідки вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені вивченню художнього психологізму (С. Бочарова, Л. Гінзбург, А. Єсіна, М. Кодака, А. Костенка, Ю. Кузнецова, О. Січкара, І. Страхова, В. Фащенко та ін.), а також праці провідних фахівців із вивчення прозового доробку В. Підмогильного (К. Дуб, Л. Коломієць, В. Колп, Х. Костенко, Є. Лепьохін, С. Луцій, І. Мазуренко, Н. Мафтин, О. Стадніченко та ін.).

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути застосовані при викладанні спецкурсів і семінарів із історії української літератури ХХ століття у вищих та середніх навчальних закладах.

Структура і обсяг роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 30 позицій, і додатків. Загальний обсяг роботи – 30 сторінок.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ РЕЦЕНЗІЇ НА КУРСОВУ РОБОТУ

РЕЦЕНЗІЯ

на курсову роботу студентки III курсу
філологічного факультету
Луценко Альони Володимирівни
«Поетика психологізму в малій прозі
Валер'яна Підмогильного»

Аналіз літературно-художніх творів у світлі категорії «художній психологізм» є перспективним напрямом сучасного літературознавства. Художній психологізм є присутньою ознакою поетики В. Підмогильного. Історіографія наукових і літературно-критичних студій поетики митця є вже доволі об'ємною, однак на сьогодні дослідження психологізму малої прози письменника має принагідний характер. Рецензована праця відзначається комплексним підходом до означеної проблеми, що й визначає актуальність роботи.

Дослідження А. Луценко має чітку, добре продуману структуру. Здобувач вправно і доречно послуговується психоаналітичною термінологією.

Робота відзначається переконливістю аргументації, засвідчує належний рівень теоретичної підготовки студентки.

Висновки ґрунтовні, відображають поставлені завдання. Авторкою опрацьовано достатню кількість літературно-критичних джерел.

Щодо зауважень, то у другому розділі роботи трапляються цитати без якісних коментарів, однак це не знижує загальної вартості дослідження.

Загальний висновок щодо оцінки курсової роботи:

Відповідність змісту обраній темі – 10 б.

Логічність структури роботи та чітка програма роботи – 10 б.

Логічна структурованість матеріалу, ґрунтовність, повнота і критичність аналізу літератури з проблеми дослідження – 20 б.

Успішність виконання дослідницького завдання, глибина аналізу зібраного фактичного матеріалу – 35 б.

Літературне, технічне й естетичне оформлення роботи – 10 б.

Своєчасна звітність керівникові про поетапне виконання роботи – 5 б.

Публічний захист роботи – ____ б.

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української і
зарубіжної літератури

Н. Ю. Акулова

Навчально-методичне видання

Ганна Іванівна АТРОШЕНКО

Надія Юріївна АКУЛОВА

ЯК ПИСАТИ КУРСОВУ РОБОТУ З ЛІТЕРАТУРИ

Навчальний посібник

Друкується в авторській редакції

Підписано до друку 04.06.2019 р. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий. Ум. друк. арк. 5,64.
Наклад 100 прим. Зам. № 2852

Видано та надруковано ФО-П Однорог Т.В.
72313, м. Мелітополь, вул. Героїв Сталінграда, 3а
Тел. (098) 243 96 51

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів
видавничої продукції від 29.01.2013 р. серія ДК № 4477